

Imnele religioase ale bisericii ortodoxe in primele veacuri crestine si in prezent

Preot prof. dr. NICOLAE BELEAN

Inca de la inceput, trebuie sa facem precizarea ca muzica si textul in cantarea bisericeasca ortodoxa sunt inseparabile, dupa cum precizeaza Sfintii Parinti si scriitori bisericesci. In lucrarea sa "Intrebari si raspunsuri catre ortodocsi", alcatuita pe la sfarsitul secolui IV, Diodor de Tars scrie: "Cantarea trezeste in suflet o dorinta arzatoare pentru continutul imnului cantat, ea potoleste pasiunile ce se nasc din carne, ea alunga gandurile rele care ne-au fost sugerate de vrajmasii nevazuti, ea se revarsa in suflet ca sa rodeasca si sa dea fructe bune, pe care cei ce lupta cu pietate, ii face in stare sa indure incercarile cele mai grozave, pentru cei piosi ea este un leac impotriva relelor vietii pamantesti".

Apostolul Pavel numeste cantarea "sabia duhului" (Efes. 6,17), pentru ca ea le este luptatorilor piosi o arma impotriva duhurilor nevazute, caci cuvantul lui Dumnezeu umple sufletul, cand este cantat si exprimat prin imnele noastre religioase.

Pe temeiul cuvintelor apostolice, vechii crestini ca si cei de azi, deosebeau in serviciul divin trei feluri de cantari sfinte ce impodobesc cultul crestin: psalmii, cantarile de lauda sau imnurile biblice si cantarile duhovnicesti.

Prin psalmi se inteleg cunoscutele cantari ale iudeilor, adunate in cartea numita Psaltire, al caror autor principal este David. Psaltirea insasi nu este altceva decat o carte de cantari si poezii religioase, pe care psaltistul David si urmasii sai, le-au maiestrit, cantandu-le din harfa si alte instrumente muzicale. Sfantul Vasile cel Mare, vorbind despre binefacerile psalmilor, arata: "Psalmul este linistea sufletelor, rasplatitorul pacii, el da odihna sufletului aiere pentru cei batrani".

Aceleasi consideratii, asupra valorii psalmilor, aflam aproape exact si la alti scriitori bisericesci. Asadar, Parintii Bisericii noastre, puneau pret pe text, dar si pe melodie, caci prin ele se raspandeste invatatura Bisericii. Muzica fiind interpretarea textului, reprezinta un mijloc eficace in propovaduirea si asimilarea doctrinei crestine. Sfantul Ambrozie remarca chiar ca: "in psalm invatatura conlucreaza alaturi de har. Il cantam pentru placere, dar il invatam pentru instruirea noastra".

Cantarile de lauda, odele sau imnele, au fost compuse de poetii si imnografii crestini, sub inspiratia Duhului Sfant, in secolele II - IX. Acestea fiind rodul propriu al spiritului crestinesc sunt insotite de mai multa putere spirituala. In ele se canta descoperirea adevarului despre Dumnezeu. Incepand cu sec. II, Biserica nu se mai multumeste cu cantarile Vechiului Testament si cu cantarea psalmilor, de aceea imnografii inzestrati cu stiinta si cu focul pietatii, au compus imnuri, in spiritul Sfintei Scripturi. Poetii bisericesci au cantat evenimentele din zilele lor: triumful Bisericii asupra tiranilor persecutori, asupra ereticilor de tot felul, maretia Bisericii, doctrina ei, dogmatica si morala, triumful asupra celor ce persecutau icoanele. In aceasta comoara poetica este cuprinsa toata istoria mantuirii.

Numarul imnografilor bisericesci a sporit, pana ce s-a compus multimea cantarilor din Biserica Ortodoxa, intrate in cartile de ritual: Liturghier, Octoih, Minee, Antologhion, Triod, Penticostar, Irmologhion si altele.

Imnurile create de imnografi, cu baza sau fara baza scripturistica, au primit diferite numiri, in functie de constructia, continutul si menirea lor, ca: stihina, condacul, icosul, canonul, antifonul, binecuvantarile, polieleul, acatistul, sedelnele, doxologia. Aceste imnuri s-au impus prin valoarea lor dogmatica si catehetica, in consensul general al Bisericii si sub protectia ierarhilor, care de cele mai multe ori erau ei insisi melozi si imnografi de seama.

Sirul imnografilor este lung. Vom aminti cei mai cunoscuti: Ignatie Teofonul - episcopul Antiohiei (sec. II), Clement Alexandrinul (215), Atanasie cel Mare arhiepiscopul Alexandriei (373), Antinogen episcopul Sevastiei (310), Metodie - episcopul Tinului (311), Efrem Sirul (379), potrivit scrierilor lui Sozomen, acesta ar fi scris aproape o suta de mii de versuri, Grigorie de Nazianz (390), care a alcatuit circa cinci sute de poezii si imnuri religioase, Ioan Hrisostom (407), cel care a compus Liturghia ce-i poarta numele, Chiril al Alexandriei (444), Anatolie, patriarhul Constantinopolului (452), Roman Melodul (491-518), care a compus o mie de imnuri, fiind supranumit si "scriitorul de cantari", Andrei Criteanul (726), care a scris foarte multe canoane in special Canonul cel Mare ce cuprinde 250 de imnuri, Cosma Melodul - episcop de Maiuma (743), Ioan Damaschin (749), Teodor Stiditul (826), Iosif scriitorul de cantari (881) care a intrecut pe toti imnografii in ceea ce priveste multimea imnurilor compuse de el.

In sec. XI, se incheie codificarea cartilor de ritual. Sporadic insa s-au mai compus imnuri si dupa aceea, de cate ori a fost canonizat un sfant, cum sunt la romani sfintii de curand canonizati, ca Sf. Calinic de la Cernica, Iosif cel nou de la Partos, Iorest si Sava de la Alba Iulia, Constantin Brancoveanu si altii.

Trebuie subliniat faptul ca toata imnografia Bisericii Ortodoxe este bazata pe Sfanta Scriptura, unele imne purtand doar idei metamorfozate ale Sfintei Scripturi, de cele mai multe ori pana la a nu mai fi recunoscut citatul biblic. Toate imnele alcatuite in perioada sec. II si XI, le gasim astazi in cartile de cult, asa cum au fost ele alcatuite fara sa fie modificate sau schimbate. De aceea vom urmari in cele mai importante slujbe religioase, cantarile, respectiv imnele de inspiratie biblica, asa cum au fost create si compuse de cei mai mari imnografi ai vremii.

Imnele religioase in slujba Vecerniei

Anixandarele sunt imnele de la inceputul Vecerniei, care la privegheri se canta, au baza scripturistica, le gasim la psalmul 94 si 6, impreuna cu textul: "Veniti sa ne inchinam ..." si in partea a doua a psalmului 103. "Fericit barbatul ..." este alcatuit din stihuri alese din psalmii 1, 2, 3, 6, 8. Stihurile "Doamne strigat-am. Alt imn este "Invredniceste-ne Doamne"... alcatuit din psalmii 32, 21 si 118. In Biserica Ortodoxa se citeste, nu se canta. Imnul care urmeaza intitulat "Stihoavna la unele sarbatori" are baza scripturistica iar la unele duminici si sarbatori textul este alcatuit de imnografi. Imnul "Acum slobozeste"... este numit "Cantarea dreptului Simeon", sunt cuvintele adresate pruncului Iisus cand a fost adus la templu. Un alt imn foarte vechi (tot din sec.II), este cel intitulat "Nascatoare de Dumnezeu Fecioara"... care se canta la Vecernia praznicilor imparatesti, cand se oficiaza Litia. Acest imn are baza scripturistica si este alcatuit din salutarea adresata de inger Fecioarei Maria la Bunavestire. Tot in cadrul Litiei, la sarbatorile imparatesti, se canta "Fie numele Domnului" si "bogatii au saracit si au flamanzit"... din ps. 112 si 33. La pavacernita cea mare, refrenul "Cu noi este Dumnezeu"... este luat parafrizat din Isaia cap. 8,9 si 9,1.

Imnele religioase in slujba utreniei

"Dumnezeu este Domnul ..." care se canta de patru ori inainte de imnul intitulat tropar, il gasim in ps.117, 27, 26, iar un fragment din troparul "Mantuieste Doamne poporul tau" il gasim in ps. 27 si 12. Stihurile marimurilor sunt alcatuite din diferite versete din psalmi,

potrivit cu sfantul sarbatorit in ziua respectiva. Antifonele celor opt glasuri sunt intocmite de Sf. Ioan Damaschinul pe baza psalmilor 119-133, care in Psaltire au denumirea "cantarea treptelor", pentru ca se cantau la treptele de la intrarea templului din Ierusalim.

Canoanele sunt produse ale poeziei religioase crestine, inspirate din cantarile poetice ale Vechiului Testament. Acestea au stat ca baza Sfantului Ioan Damaschinul, lui Cosma din Maiuma si altor imnografi pentru compunerea multor canoane. Tot din cantarile Vechiului Testament s-a inspirat Andrei Criteanu (726), in alcatuirea Canonului cel Mare care se canta pe gl.VI, in joia patimilor. Un imn foarte vechi ce se canta la sfarsitul utreniei este Doxologia cea mare: "Marire intru cei de sus lui Dumnezeu"... Dupa parerea unor sfinti parinti, despre acest imn aminteste Pliniu cel Tanar proconsulul Bitiniei. Latinii considera ca acest imn a fost compus de papa Telesfor (127-138). Imnul latin este o traducere a celui grec avand in vedere identitatea sa cu cel grec din timpul lui Atanasie cel Mare.

Imnele religioase in slujba liturghiei

Ecfonisele sunt inspirate din Noul Testament care este plin de binecuvantari indreptate catre Dumnezeu. De ex. ecfonisul: "Harul Domnului nostru Iisus Hristos sa fie cu voi fratilor" il gasim in Galateni cap. 6 v. 18. Doxologia mica ce se foloseste drept ecfonis este finalul de la rugaciunea Domneasca "Tatal nostru" ... Ca a Ta este imparatia si puterea si marirea a Tatalui si Fiului si a Sfantului Duh,, acum si pururea si in vecii vecilor amin (care se traduce asa sa fie). Cele doua antifoane sunt luate din psalmii 102, 92 si 94. Fericirile care alcatuiesc ultimul antifon fac parte din prima cuvantare rostita de Mantuitorul Iisus Hristos si se afla in evanghelia dupa Matei cap.5 v. 3-12. Imnul "Veniti sa ne inchinam" isi are sursa in ps.94,6 si ps.105,47. Trisaghionul "Sfinte Dumnezeule" nu are autor cunoscut, probabil a fost creat in timpul disputelor hristologice. Intreita repetare isi are sugestia din profetia lui Isaia (86,3).

Imnul Heruvimic este format in intregime din cuvintele Sf. Scripturi cu foarte neinsemnate schimbari cerute de adaptarea la serviciul liturgic. Imnul Sfant este de la Isaia 6,3 iar partea a doua o gasim la Luca 13,35, "binecuvantat fie cel ce vine intru numele Domnului". Rugaciunea Domneasca "Tatal nostru" (Luca 11,2-4) este alcatuita de insusi Mt. Iisus Hristos si s-a introdus in Liturghie inca din timpul Apostolilor. Chinonicul sau priceasna este alcatuit din imne luate atat din psalmi cat si din textele N. Test. De ex. "Cu adevarat mare este taina crestinatatiei" este de la Timotei 3,16. Partea ultima a liturghiei este alcatuita din imne luate din psalmii V. Test.

Toate imnurile alcatuite in primele veacuri crestine, de origine scripturistica sau compuse de poeti talentati, au strabatut veacurile ajungand pana la noi asa cum au fost compuse fara sa se schimbe nimic din mesajul lor spiritual, plin de evlavie si umilinta. Ioan Casian releva acest adevar cand afirma ca: "uneori un verset din psalm ne da ocazia unei rugaciuni inflacarate in timp ce cantam. Nu intamplator am intitulat aceasta lucrare **IMNELE RELIGIOASE ALE BISERICII ORTODOXE IN PRIMELE VEACURI CRESTINE SI IN PREZENT**, ci pentru a scoate in relief identitatea imnelor religioase ce se folosesc astazi in Biserica noastra, cu cele folosite in primele veacuri crestine, perioada in care au fost alcatuite majoritatea acestor imne. Folosind astazi aceleasi imne religioase pe care le-au cantat cei din vechime si apoi credinciosii timp de sute de ani, avem senzatia dar si convingerea ca ne unim in rugaciune cu toti cei ce au trait inainte de noi, ca toti impreuna formam Biserica luptatoare de pe pamant. In Sfanta Scriptura citim din nou: "Strigati catre Dumnezeu toti locuitorii pamantului, toata suflarea sa laude pe Domnul (ps.150), laudati pe Domnul in imne si cantari de lauda pana la sfarsitul veacului."